

Кульчицький В.С.
гр. УААМ – 11
Національний університет
«Львівська політехніка»
Науковий керівник – асистент Дзюрах Ю.М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЇ «МОНОПОЛІЗМУ»

В сучасній науковій літературі немає єдиного підходу щодо тлумачення основних категорій монополізму.

Саме поняття «монополія» при перекладі з грецької мови означає єдиний продавець. Таким чином, монополістом згідно з таким висновком є будь-хто, хто продає відповідний товар, який має певні ознаки або властивості (або їх сукупність), які відрізняються від таких самих показників, які має товар, що продають інші.

Чинне законодавство України та фахівці в галузі права розглядають монополію як явище, що несумісне з економічною конкуренцією. Традиційне уявлення про монополію полягає у визначенні продавця на ринку, який захищений від появи нових конкурентів на ринку та спроможний визначати умови обороту товарів на ринку.

Формулюючи поняття монополії, науковці підкреслюють незалежність монополіста від інших учасників ринку та умов обороту товарів на ринку. При цьому, утворення монополій вважається закономірним розвитком будь-якого підприємства, яке прагне виграти конкуренцію на ринку. А процес утворення монополії – називається монополізація.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», монополізація – досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища [1].

Водночас, більшість сучасних вчених не ототожнюють категорії монопольне становище та домінуюче становище.

Так, згідно з зауваженням Т. Г. Васильців, розгляд монополії як економічної моделі, де одному продавцеві-монополісту протистоїть багато покупців, хоч і ефективно з позиції економічного аналізу ситуації для встановлення орієнтирів розумності дій на ринку, рівно як і з позиції економічної теорії, але зовсім марно для цілей закону, оскільки таке визначення істотно звужує сферу антимонопольного регулювання і залишає без уваги багато суміжних ситуацій [2, с. 147].

В. С. Щербина зі свого боку вважає, що домінуюче становище відображає ступінь монопольного панування як одного, так і декількох суб'єктів господарювання на ринку. На думку автора, наявність домінуючого становища в одного суб'єкта господарювання свідчить про наявність абсолютної (чистої) монополії. Наявність на ринку олігополії відповідно зменшує частку домінування конкретного суб'єкта господарювання [4, с. 201].

При цьому, В. М. Грудницький зазначає, що ці поняття досить вдало диференційовані в антимонопольно-конкурентному законодавстві країн Східної Європи (Польському, Чеському, Болгарському, Словацькому), де монополія визначається як ситуація, коли суб'єкт господарювання не зустрічається з конкуренцією на ринку, а домінування – як ситуація, коли суб'єкт господарювання не зустрічається із істотною конкуренцією на ринку [3, с. 272].

Слід зазначити, що в більшості країн ЄС поняття «монопольне» становище у визначеннях закону не застосовується, а більш поширеним є термін «домінуюче» становище. З практичної точки зору воно, можливо, і є виправданим, оскільки суб'єкт господарювання, який займає монопольне становище, у більшій мірі має можливість здійснювати вирішальний вплив на умови обороту товару на ринку, а тому і порушувати антимонопольно-конкурентне законодавство.

Що ж стосується визначення самого монопольного та домінуючого становища суб'єкта господарювання на ринку, то законодавство України не містить чіткого визначення. Лише є

вказівки на певні обставини, за яких становище суб'єкта господарювання визнається монопольним (домінуючим).

Водночас, згідно зі статтею 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо [1]:

- на цьому ринку в нього немає жодного конкурента;
- не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.

Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35 відсотків, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції.

Монопольним (домінуючим) також може бути визначене становище суб'єкта господарювання, якщо його частка на ринку товару становить 35 або менше відсотків, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, які належать конкурентам.

Законодавством України також встановлені ознаки колективного монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання.

Вважається, що кожен із двох чи більше суб'єктів господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо стосовно певного виду товарів між ними немає конкуренції або є незначна конкуренція і щодо них, разом узятих, виконується одна із умов, передбачених частиною першою статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [1].

Щодо поняття «незначна конкуренція» потрібно дати деякі уточнення. Так, під «незначною конкуренцією» слід розуміти такі відносини між суб'єктами господарювання, за яких кожен із суб'єктів може самостійно визначати умови обороту товарів на ринку, незважаючи на поведінку інших учасників ринку. Отже, змагання між суб'єктами господарювання є присутнім, але воно настільки є незначним, що не може істотно вплинути на діяльність потенційних конкурентів.

Монопольним (домінуючим) вважається становище кожного із кількох суб'єктів господарювання, якщо стосовно них виконуються такі умови:

- сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 50 відсотків;
- сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 70 відсотків
- і при цьому вони не доведуть, що стосовно них не виконуються умови частини четвертої статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [1].

Таким чином, якщо виходити із змісту наведеної статті, то поняття «монопольне», «домінуюче» становище є синонімами і між ними немає ніякої різниці.

На жаль, як зазначають автори коментарів до Господарського кодексу України, у чинному антимонопольно-конкурентному законодавстві України поняття «монопольне» і «домінуюче» становище на ринку не відмежовані одне від одного, що негативно впливає на їх правозастосування.

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 із наступними змінами та доповненнями / Відомості Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>. 2. Васильців Т. Г. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні // Т. Г. Васильців / Стратегічні пріоритети, №1(10), 2009 р. – С. 145-150. 3. Грудницький В. М. Поняття «монопольного (домінуючого) становища» суб'єкта господарювання на ринку / В. М. Грудницький // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – №1. – С. 271-275. 4. Щербина В. С. Господарське право: [підручник] / В. С. Щербина. – 4- те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.